

A SÁRGA MAGYAR TYÚK GÉNMEGŐRZÉSE ÉS FAJTAFENNTARTÁSA MOSONMAGYARÓVÁRON

A génmegőrzés és fajtafenntartás minden nemzetnek, mely hagyományaira büszke és értékeit megőrzi, fontos feladata. Az őshonos fajták minden állatfaj esetében fontos szerephez juthatnak génbanki szerepükből adódóan, de az ökogazdálkodáson alapuló állattartás is egyre erőteljesebben követel teret magának a speciális fogyasztói igények következtében. Ennek alanyai lehetnek az őshonos fajták, illetve keresztezései.

Minden bizonnyal ősaink hozták magukkal Ázsiából azt a kistestű, jó élelemkereső, edzett, betegségekkel szemben ellenálló tyúkot, amelyből később a magyar nemesített fajtát kitenyésztették (Báldy, 1933).

A századforduló tyúktenyésztőinek egyike, Szalay János (1912), aki szerepet vállalt a magyar tyúkfajták nemesítésének elkezdésében, magántenyésztőként azt a célt tűzte ki, hogy a növekvő piaci igényeknek megfelelő, kiegyenlített állományt hozzon létre. Ebben az időben még nagyon változatos színekben fordul elő a kis testtömegű magyar parlagi tyúk.

Az 1930-as években a sok lelkes ma-

gántenyésztő mellett már három állami telepen is foglalkoztak a nemesítéssel. Gödöllőn kendermagos, Kecskeméten fehér, Pápán sárga és fogolyszínben nemesítették a magyar tyúkokat, külföldi fajták segítségével.

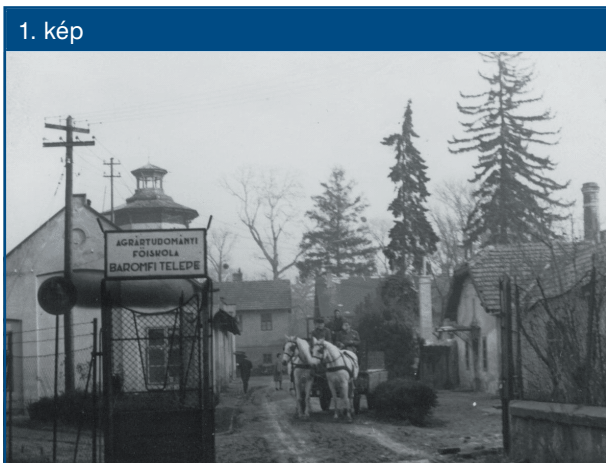
A NYME Mezőgazdasági és Élelmiszer-tudományi Karán és annak jogelődjeinél, így a Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Akadémia nemesítő telepén (1. kép) 1948 óta folyik a sárga magyar tyúk csapófészkes ellenőrzésre alapozott, elit szaporítással egybekötött tenyésztése, fajtafenntartása (Biszkup, 1962). A magyar nemesített tyúk kialakításában és kialakulásában több külföldi fajta is szerepet játszott (Bögre,

1964, 1. ábra). A baromfitelep öt darab 5000-es Gergely-féle keltetőgéppel üzemelt.

Az 1950-es években a törzsállomány tartása 12 ha területen, vándorólakban, valamint törzsólakban („100-as ólak”) történt, melyekhez kifutó is kapcsolódott (2. kép).

A baromfityenésztésben a mennyiségi tulajdonságok mérését és az ennek figyelembevételével alkalmazott szelekciós munkát ma is túlnyomórészt az évtizedek óta ismert csapófészkes termelésellenőrzés alapján végzik. Lerner család-kiválasztási módszere szerint a meghatározott időszakban (március, április) kelt jércéket januárig terjedő csapófészkezéssel ellenőrzik, ez lesz így az elit törzsek kiválogatásának alapja. A csapófészkes ellenőrzés nem csak a tojástermelés mennyiségi és minőségi értékelésére ad lehetőséget, hanem ezáltal válnak a tojások és az egyedek ismert származásúvá, ami a tenyésztői munka alapja. Így kezdődött a sárga magyar tyúk kialakítása az ismeretlen

1. kép

2. kép

származású alapanyagból. A magyar-óvári sárga magyar tyúk parlagi alapanyagának átlagos tojástermelése 1948-49-ben alig haladta meg a 80 db-ot, ami néhány éves egyszerű szelekció révén 125 db-ra emelkedett (Biszkup, 1962). A csapófészkes ellenőrzésre alapozott tenyésztési és szelekciós módszereknél elengedhetetlen az egykakasos elit törzsek létesítése és a legértékesebb egyedek ily módon való továbbszaporítása, ahol az utódok egyedileg beazonosíthatók, apai-anyai ágon is ismeretek. Ezt szolgálja a pedigrés keltetés és a szigorú, következetes törzskönyvezés. Az így kialakított elit törzsekbe nem különböző származású „rekord” egyedek kerülnek, hanem egyetlen apától származó utódok. A fajtafenntartásnál illetve génmegőrzésnél nem is lehet cél a termelés fokozása, hanem a kinemesített fajta eredeti küllemének és termelésének megtartása az elsődleges szempont.

A sárga magyar tyúk fajtafenntartása a rokontenyésztés elkerülésével, zárt tenyészetben 30 éven keresztül 16 elit törzssel, speciális törzspárosítási tervvel folyt. Az eredeti 16 törzsből 1979-80-ban úgy alakítottak ki 32 törzset, hogy kétféle párosítási rendszert alkalmazva, kétféle utódcsoporthoz hoztak létre, és négy éven keresztül a 2x16 törzs anyagát külön párosítási tervek alapján szaporították, majd 1983-ban elkészítették a 32 törzs együttes párosítási rendszerét. A tenyésztői munka napjainkban is a fent leírt technikát követi (2. ábra).

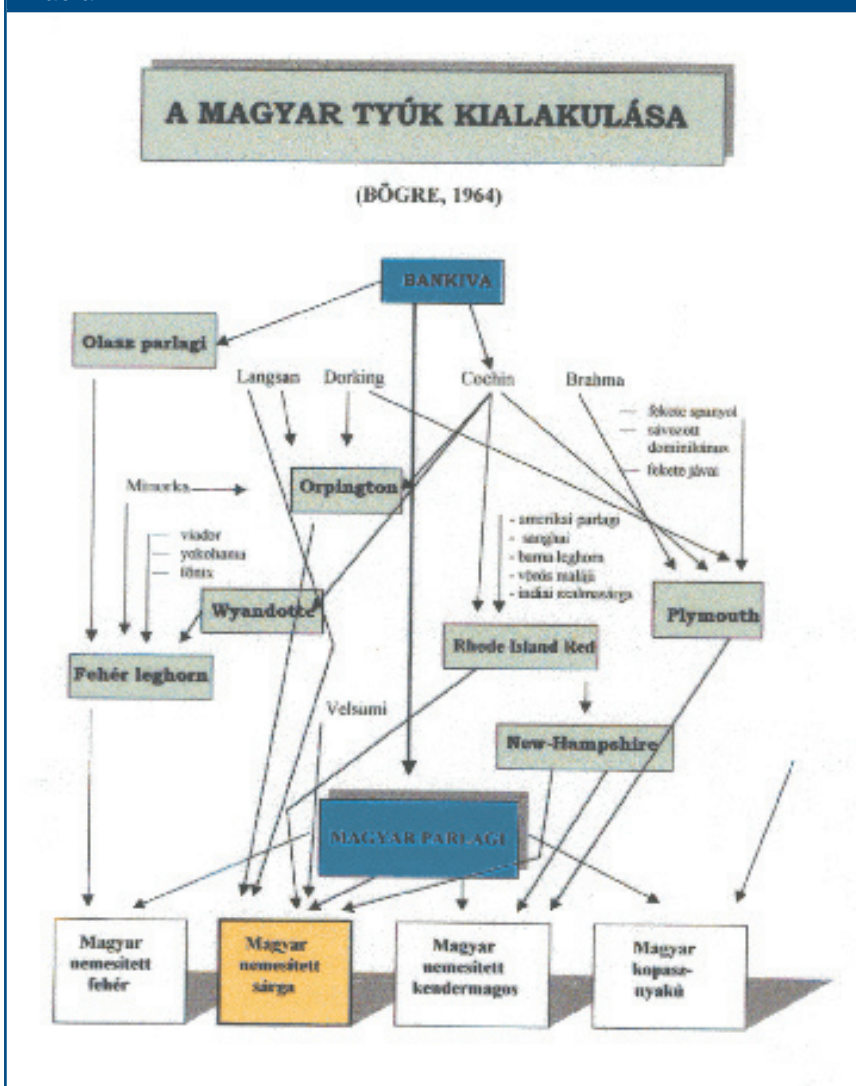
Az állomány jelenleg is kifutózott tartási mód mellett, korszerű körülmények között termel (3. kép). Az „óvári” sárga magyar tyúk fontosabb termelési mutatóit a 3. ábrán tüntettük fel.

A fajtafenntartás mellett az állomány lehetőséget nyújtott arra, hogy évtizedek óta összehasonlító vizsgálatokat és kísérleteket végezzünk, illetve a génsodródást (drift) nyomon követhessük. Vizsgálat tárgyát képezte,

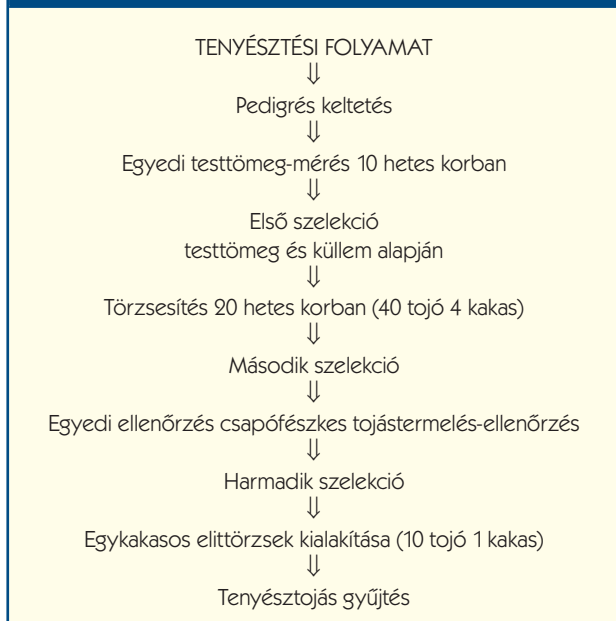
3. kép

1. ábra

2. ábra

hogyan az egyszerű fajtakeresztés milyen heterózist eredményez a pecsenyecsibe előállításnál (Szajkó és mtsai, 1962). Az eredmények azt bizonyították, hogy a fajták egyszerű keresztzése (rhode island x sárga magyar) biztos és egyöntetű heterózisra nem vezet. A származási és biológiai értelemben távolálló fajták keresztzése is csak akkor eredményes – bár kismértékű heterózis mutatkozik –, ha vonaltenyésztést alkalmazunk, és a legmegfelelőbbeket keresztjezzük.

Szajkó és mtsai (1962) a takarmány jódtartalmán felül jódot adagoltak (2 mg/nap) sárga magyar tyúkoknak és megállapították, hogy a tojástermelés a tél végi-tavaszi hónapokban 3%-kal növekedett, a keltethetőség pedig 19 sorozatban 4%-kal javult.

Beke (1965) különböző fajtáknál végzett kísérleteket a tojástermelésre vonatkozóan, háztáji kistenyészetekben. Az eredmények a 1. táblázatban láthatók. A sárga magyar a magasabb tojótáp-arányt a gazdasági abrak mellett meghálálja, termelése is közel esik a new hampshire-éhez, az elhullást és a takarmányköltséget illetően is.

A leghorn, a rhode islandi valamint a sárga magyar tyúk tojásainak eltartha-

tóságát vizsgálta Török és Sótönyi (1965). Úszópróbával megállapították, hogy a leghorn tojások 10, a rhode island tyúk tojásai 11, a sárga magyaré 14 hétig mondatók frissnek. Mint minden elit állományban, ahol fajtafenntartás folyik, a tojótyúkokat nem tartják egész évben, mert az egyébként is drága és munkagényes génmegőrzési feladat ellátását ellehetetlenítené. Ezért

3 hónapos tojástermelés-ellenőrzést végeznek, melynek alapján kiszámítható az éves tojástermelés. 1993-ban és 1999-ben 208, illetve 210 tojást termeltek a sárga magyar tyúkok, 55,9, illetve 57,7 g tojástömeggel (Tóth, 1999). Ez a tojástömeg az 1983-84-es év tojásmagyságával szinte megegyező (56,3, illetve 55,3 g). A tojástermelési tulajdonságok h^2 -értékeit mutatja be a 2. táblázat

zat a sárga magyar tyúkok esetében.

A törzsállományban 1969 óta folynak vércsoportvizsgálatok. Ezek az elemzések a génfrekvencia változásait tárják elénk. A vércsoportvizsgálatoknak a géntartalék megőrzésére irányuló programokban a jövőben egyre fokozódó szerepe lesz. A D_4 faktor aránya 1984-85 között 7%-kal növekedett, és 1995-re elérte a 73%-ot. Feltételezhető, hogy itt is, mint az A_3 esetében génsodródásról van szó. A táblázatban feltüntetett 14 genetikai faktor közül az A_3 faktor korábbi vizsgálatok szerint pozitív hatást gyakorol a tojástermelésre (Papp, 1982; Vigh és mtsai, 1987). A 1970-es években tojástermelésre irányuló mérsékelt szelekció volt az állományban, génsodródás következtében megnőtt az A_3 génfrekvenciája. Hasonló a D_4 faktor jelenléte. Az A_4 faktor megőrzésére viszont fokozott gondot kell fordítani (Puli, 1999).

2002-ben a „Hagyományos háziállatfajták genetikai és gazdasági értékeinek tudományos feltárása” NKFP program keretében elkezdődött egy sárga magyar tyúk anyai vonalra alapozott végtermék előállítási kísérletsorozat

1. táblázat

Különböző tyúkfajták tojástermelése háztáji gazdaságokban (Beke, 1965 nyomán)

Fajta	Egy tojóra eső átlagos tojástermelés (db)		
	legkisebb és legnagyobb hozamú állományban	includó állomány alapján	átlaglétszám alapján
New hampshire	132,6-173,8	156,6	166,1
Fehér plymouth	130,7-175,5	132,7	165,1
Leghorn	164,4-197,0	156,5	176,8
Sárga magyar	137,5-169,2	152,9	165,7
Rhode islandi	145,6-149,0	125,1	147,0

2. táblázat

A sárga magyar tyúk tojástermelési tulajdonságainak h^2 értékei

Megnevezés	tojás (db)	tojássúly (g)
Téli 3 hónapos tojástermelés	0,52	0,67
Áprilisi tojástermelés	0,63	0,75
Éves tojástermelés	0,53	-

Genotípusok ivar szerint	84 napos			
	n	átlag	s	cv%
Sárga magyar ♂	41	1 318,54	148,22	11,24
Sárga magyar x Plymouth ♂	34	1 935,29	251,47	12,99
Sárga magyar x S77 ♂	51	2 567,65	409,52	15,95
Sárga magyar x RB ♂	37	2 285,95	414,83	18,15
Sárga magyar ♀	26	1 040,00	140,48	13,51
Sárga magyar x Plymouth ♀	32	1 315,00	109,49	8,33
Sárga magyar x S77 ♀	40	1 941,00	242,11	12,47
Sárga magyar x RB ♀	51	1 725,69	317,81	18,42

3. ábra

TERMELÉSI PARAMÉTEREK	
10 hetes kori élőtömeg átlaga	891,54 g
Kifejlett kori testtömeg átlaga	kakas: 2620 g tyúk: 2142 g
Éves tojástermelés	210,4 db
Tojástömeg	58,7 g
Kelthetőség	87%
Takarmányigény	180 g/nap

plymouth (PL), red brown (RB) és S77 húshibrid apai vonallal. A csirkéket 84 napos korig kifutóztott tartástechnológiával neveltük. A keresztezett genotípusok között élőtömeg tekintetében a SM X S77 érte el a legjobb eredményt. A kakasok 2567 g, a jércék 1941 g átlagos

élőtömegűek voltak (3. táblázat).

A vágópróba alapján érdekes tapasztalatként jelentkezett, hogy a sárga magyar x plymouth genotípusnál, valamint a sárga magyarnál nem volt abdominális zsír (4. ábra). Vizsgálataink alapján érdekes a gondolattal foglalkozni,

hogy a sárga magyar tyúk anyai vonalra alkalmas 84 nap alatt olyan végtermék előállítására, ami kifutóztott tartástechnológiával megvalósíthatja az ökotermékekre vonatkozó követelményeket. A fajtát erre lassú növekedési erélye, jó ellenálló képessége és élelemkereső tulajdonsága teszi alkalmasá, mindez együtt jár a hústípus nyugodt vérmérsékletével és jó vágási kizozatalával.

A mosonmagyaróvári törzstenyészet (1200 törzstyúk) alkalmas és képes a sárga magyar tyúk iránt érdeklődők igényeit tenyésztójas és napos csibe tekintetében is kielégíteni.

KOVÁCSNÉ GAÁL KATALIN
 NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
 MEZŐGAZDASÁG- ÉS ÉLELMISZERTUDOMÁNYI KAR
 ÁLLATTENYÉSZTÉSI INTÉZET – 9200
 MOSONMAGYARÓVÁR, VÁR 4.

Irodalomjegyzék:

Báldy B. (1933): A baromfitenyésztés gyakorlati útmutatásai. Kiadó és tulajdonos: Báldy Bálint, Hungaria Nyomda, Gödöllő. Beke L. (1965): Fajtaösszehasonlító vizsgálatok tojástermelésre tyúkoknál háztáji gazdaságokban. Mosonmagyaróvári Agrártudományi Főiskola Közleményei. 1-11. 35-43. p. Biszкуп F. (1962): Csapófészkes ellenőrzésre alapított szelekciós munka hatása egyes tulajdonságok alakulására. Tudományos Ülészak, 1962. május 17-18. BükBögge J. (1964): A tyúktenyésztés kézikönyve. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest. Horváth A. – Hartmann T. (1985): A sárga magyar génállomány populációgenetikai elemzése. Diplomadolgozat. Agrártudományi Egyetem Keszthely Mezőgazdaságtudományi Kar, Mosonmagyaróvár. Iváncsics J. (1982): Kistenyésztők lapja, 3.p. M. (1982): Öshonos tyúkfajták fenntartása vércsoportvizsgálat segítségével (Géntartalek jelentősége) Debrecen, 99-100. p. Pulu Z. (1999): Vércsoportok kapcsolata a termelési tulajdonságokkal sárga magyar tyúkállományban. Diplomamunka. PATE Mezőgazdaságtudományi Kar, Mosonmagyaróvár. Szajkó L.–Biszкуп F.–Schmidt J.–Dorogi I.-né(1962): A fajtatiszta és keresztezett csirkecsoportok hizlalási eredményeinek értékelése. Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Akadémia Közleménye, 2. 21-29. p. Szalay J. (1912): A magyar tyúk tenyésztése és nemesítése. Róth Dezső Kiadása, Szolnok. Tóth B. (1999): A sárga magyar tyúkpopuláció értékmerő tulajdonságainak összehasonlítása. Diplomamunka. PATE Mezőgazdaságtudományi Kar, Mosonmagyaróvár. Török J. – Sötönyi L. (1965): A tojások frissességének vizsgálata úszópróba alapján. Mosonmagyaróvári Agrártudományi Főiskola Közleményei. 1-11. 12-25. p. Vigh É. – Lencsés Gy. – Papp M. – Iváncsics J. (1987): Fiziológiai és immunogenetika módszerek használatának lehetősége a baromfiak tenyésztés-szelekciójában. VEAB Értesítő, Veszprém.

